

LÜ'LÜFİ, Abdurrahman b. Mehdî

LÜ'LÜFİ, Abdurrahman b. Mehdî

(bk. ABDURRAHMAN b. MEHDÎ).

LÜ'LÜFİ, Hasan b. Ziyâd

(bk. HASAN b. ZİYÂD).

el-LÜMA'

(اللمع)

Ebû'l-Hasan el-Eş'arî'nin
(ö. 324/935-36)

bazı kelâm konularına dair eseri.

Tam adı *el-Lüma' fi'r-red 'alâ ehli'z-zeyğ ve'l-bida'*dır. Yazma nüshalarda ve İbn Fûrek'in *Mücerred*'inde adı sadece *el-Lüma'* (*Kitâbü'l-Lüma'*) şeklinde geçer. Öyle anlaşılıyor ki eserin adının devamı Ebû'l-Kâsım İbn Asâkir'den alınmıştır. İbn Asâkir, Eş'arî'ye aynı konuda farklı isimler altında başka eserler de nisbet etmiştir (*Tebyînü kezîbi'l-müfterî*, s. 130). Takıyyüddin İbn Teymiyye kitabın adını *el-Lüma' fi'r-red 'alâ ehli'l-bida'* olarak zikreder. Kâtib Çelebi ise itikadî esasları konu alan *el-Lüm'a fi'r-red 'alâ ehli'z-zeyğ ve'l-bida'* adlı eserin Ebû Ma'mer Sâlim b. Abdullah el-Herevî'ye (ö. 433/1042) ait olduğunu kaydeder ve Eş'arî'den hiç söz etmez.

Eş'arî, kitabının mukaddimesinde bazı konularda gerçeği açıklamak ve bâtıl görüşleri reddetmek amacıyla muhtasar bir eser kaleme aldığını belirtir (s. 5). On bölümden oluşan kitabın ilk dört bölümü ilâhiyyât, üç bölümü kader, iki bölümü iman kavramı, son bölümü de imâmet konularına dairdir. Müellif ilâhiyyât konularından Allah'ın varlığı, selbî ve sübûtî sıfatları, özellikle Mu'tezile ile tartışmalı olan kelâm, irade ve rû'yetullah meselelerini ele alır. Kader bahsinde kullara ait fiillerin yaratılmışlığı, istitâat, ta'dîl ve tecvîr meseleleri incelenmiştir. İman bahsinde imanın tanımı, sınırları ve mürtekeb-i kebîrenin durumuna temas edilmiş, ardından Hz. Ebû Bekir ile Ömer'in hilâfetine meşruiyeti ve dolayısıyla Şîi iddialarının yanlış olduğu hususuna yer verilmiştir.

el-İbâne'nin aksine Eş'arî bu kitabında Ahmed b. Hanbel'den hiç söz etmez ve Selef telakkisinden uzaklaşarak akılla nakil arasında denge kurmaya çalışan kelâm metodunu benimser. Naslarda yer alan müteşâbih lafızları te'vile yönelir. Eş'arî'nin *el-Lüma'* hayatının hangi döneminde kaleme aldığına ilişkin farklı görüşler

bulunmaktadır. McDonald, Arthur Stanley Tritton ve Ignaz Goldziher gibi müsteşriklerle Selefiyye yanlılarına göre müellif bu eseri Mu'tezile'den ayrıldıktan hemen sonra yazmıştır. Çünkü ilk zamanlar Mu'tezile'nin etkisinden tam olarak kurtulmadığından eserinde akli öğelere yer vermiştir. Hayatının sonuna doğru ise Selefiyye'nin görüşlerini benimsemiş ve *el-İbâne*'yi kaleme almıştır. A. J. Wensinck, Bekir Topaloğlu ve *el-Lüma'*n ilmi neşrini yapan Hammûde Zekî Gurâbe'ye göre ise Eş'arî *el-Lüma'* *el-İbâne*'den sonra telif etmiştir. Bu âlimler, fikirlerini destekleyen en güçlü delil olarak Eş'ariyye ekolünün *el-İbâne*'ye göre değil *el-Lüma'*'daki düşüncelere göre oluşmasını göstermektedir. Hammûde Gurâbe, hem *el-Lüma'*a yazdığı takdimde hem *The Islamic Quarterly*'deki makalesinde bu iki eseri karşılaştırarak *el-Lüma'*n daha sonra yazıldığını ispat etmeye çalışmıştır.

Eserin iki yazma nüshası bulunmaktadır; bunlardan biri Beyrut Amerikan Üniversitesi Kütüphanesi'nde (MS, nr. 297. 3 A 81 1^a [s. 1-117]), diğeri British Museum'da (Suppl. 172, Or., nr. 3091) kayıtlıdır. Her iki nüshada da istinsah tarihi yer almakla birlikte Abdülazîz İzzeddin es-Seyrevân'a göre birinci yazma daha eskidir. Richard Joseph McCarthy bu nüshanın istinsah tarihini VII-VIII. (XIII-XIV.) yüzyıllar olarak tahmin etmektedir. *el-Lüma'* değişik kişiler tarafından neşredilmiştir. Bunların başında McCarthy gelmektedir. McCarthy, Beyrut Amerikan Üniversitesi Kütüphanesi'ndeki nüshayı esas almış, çalışmasının başına müellif ve eseriyle ilgili bir giriş koymuş ve eseri İngilizce'ye tercüme etmiştir. Ayrıca Hatîb el-Bağdâdî'nin *Târîhu Bağdâd* ve İbn Asâkir'in *Tebyînü kezîbi'l-müfterî* adlı eserlerinde yer alan Eş'arî'ye ait bilgi ve savunmalarla Eş'arî'nin eserlerine dair listeyi ve *Maqâlâtü'l-İslâmiyyîn* ile *el-İbâne*'deki görüşlerin karşılaştırmasını içeren ekleri, *Risâle fî istihsâni'l-havz fî 'ilmi'l-kelem*'la birlikte *The Theology of al-Ash'ari* adıyla yayımlamıştır (Beyrut 1952-1953). Hammûde Zekî Gurâbe tarafından gerçekleştirilen neşirde British Museum, Beyrut Amerikan Üniversitesi Kütüphanesi nüshaları ve McCarthy neşri esas alınmıştır (Kahire 1955). Nâşir mukaddimede bu çalışmasını McCarthy'nin hatalarını ortaya koymak amacıyla yaptığını kaydetmektedir (s. 12). Her iki neşri inceleyen Abdurrahman Bedevî ise Gurâbe'nin McCarthy'den daha çok yanlış yaptı-

ğını kaydetmektedir (*Mezâhibü'l-İslâmiyyîn*, s. 528). Eseri ayrıca Abdülazîz İzzeddin es-Seyrevân, Beyrut Amerikan Üniversitesi Kütüphanesi nüshasını esas alarak yayımlamıştır (Beyrut 1987).

el-Lüma', mezhebin temel görüşlerini büyük oranda ortaya koyduğundan Eş'arîler için önemli bir eserdir. Mâtürîdîlik'te *Kitâbü't-Tevhîd*'in oynadığı rolü Eş'arîlik'te *el-Lüma'* üstlenmiştir. Eş'arîler'in *el-Lüma'*a çok önem verdiklerini bildiren İbn Teymiyye bu sebeple onu birçok defa şerhettiklerini, şerhedenlerin başında da Bâkîllânî'nin geldiğini belirtir. Bâkîllânî'nin ayrıca, Kâdî Abdülcebbar'ın *el-Lüma'* eleştirmek amacıyla yazdığı *Naqzu'l-Lüma'*ı tenkit etmek için *Naqzu Naqzi'l-Lüma'* adıyla bir eser yazdığını kaydeder (*Kitâbü'n-Nübüvât*, s. 62). *el-Lüma'* üzerine muhteva tanıtımı niteliğinde bazı çalışmalar da yapılmıştır. Bunlara örnek olarak Leonhord Rost, Hellmut Ritter, E. Bannerth, Fritz Meier ve Bünyamin Abrahamov'un çalışmaları gösterilebilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Eş'arî, *el-Lüma'* (nşr. Richard J. McCarthey), Beyrut 1952-53; a.e. (nşr. Hammûde Zekî Gurâbe), Kahire 1975, neşreden giriş, s. 3-14; a.e. (nşr. Abdülazîz İzzeddin es-Seyrevân), Beyrut 1408/1987, neşreden giriş, s. 43-45; a.mf., *el-İbâne* (Fevkiyye), s. 105-140; İbn Fûrek, *Mücerredü'l-Mağâlât*, s. 93, 165, 267; İbn Asâkir, *Tebyînü kezîbi'l-müfterî*, s. 130; Takıyyüddin İbn Teymiyye, *en-Nübüvât*, Beyrut 1405/1985, s. 62; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1565; L. Rost, *al-As'aris Kitab al-Luma'* (doktora tezi, Erlangen 1922); Brockelmann, *GAL*, I, 195; Sezgin, *GAS*, I, 603-604; Abdurrahman Bedevî, *Mezâhibü'l-İslâmiyyîn*, Beyrut 1979, I, 528-531; Bekir Topaloğlu, *Kelâm İlmi: Giriş*, İstanbul 1993, s. 137; E. Bannerth, "The Theology of al-Ash'ari", *WZKM*, LII (1953-55), s. 419-420; H. Ritter, "Books and Periodicals/The Theology of al-Ash'ari", *Oriens*, VII (1954), s. 191-192; Hammouda Ghoraba, "Al-Ash'ari's Kitab al-Luma'", *IQ*, I/4 (1954), s. 191-194; F. Meier, "The Theology of al-Ash'ari", *Isl.*, XXXII (1957), s. 109-111; B. Abrahamov, "A Re-examination of al-Ash'ari's Theory of Kasb According to Kitâb al-Luma'", *JRAS* (1989), II, 210-211.

İLYAS ÇELEBİ

el-LÜMA'

(اللمع)

Ebû Nasr es-Serrâc'ın
(ö. 378/988)tasavvufun temel konularına
dair eseri.

Ebû Nasr Abdullah b. Ali b. Muhammed es-Serrâc'ın hayatı hakkında yeterli bilgi yoktur. *Tabakâtü's-şûfiyye*'nin birçok yerinde Serrâc'a dayanarak bilgi veren